

वैकुण्ठ इन्द्रः। इन्द्रः। जगती, ३, ४ अभिसारिणी, ७ त्रिष्टुप्

प्र वो॑ म॒हे म॒न्द॒मा॒ना॒यान्ध॒सोऽर्चो॑ वि॒श्वान॑राय वि॒श्वभुवो॑।

इन्द्र॑स्य यस्य सु॒म॒खं स॒हो म॒हि श्रवो॑ नृ॒म्णं च॒ रोद॑सी स॒पर्य॑तः ॥ १०.०५०.०१

यस्य । इन्द्रस्य- परमेश्वरस्य ईशनाधिदैवतस्य । सुमखम्- सुष्ठु मंहनीयम् । महि- महत् । नृम्णम्- वीर्यमयम् । श्रवः- मन्त्रम् । रोदसी च- द्यावापृथिव्यौ च । सपर्यतः- परिचरतः । तस्मै । विश्वानराय- सर्वलोकहिताय । विश्वभुवे- सर्वात्मकाय । महे- महात्मने । अन्धसः- सोमेन रसेन । मन्दमानाय- हृष्टाय । वः- त्वम् । प्र- प्रकर्षेण । अर्च- स्तुतिमुच्चारय ॥१॥

सो चि॒न्नु स॒ख्या न॑र्यं इ॒नः स्तु॒तश्च॑र्क॒त्य इन्द्रो॑ मा॒वते॑ नरे॑।

वि॒श्वा॒सु धू॒र्षु वा॒ज॒क॒ृत्येषु॑ स॒त्पते॑ वृ॒त्रे वा॒प्स्व॒भि शूर॑ म॒न्दसे॑ ॥ १०.०५०.०२

सः- असौ । चित्- एव । नु- क्षिप्रम् । सख्या- सख्याय । मावते- मादृशाय । नरे- नराय । स्तुतः- ईड्यः । नर्यः- पुरुषोत्तमः । इनः- स्वामी । चर्कृत्यः- पुनः पुनः कर्तव्यः । पुनःपुनरध्येतव्य इति भावः । इन्द्रः- परमेश्वरः । सत्पते- सतः पालक । वृत्रे अप्सु- आवरणैर्बद्धासु मूलशक्तिधारासु सतीषु । शूर- समर्थ । मन्दसे- अभिष्टयसे । विश्वासु- सर्वासु । वाजकृत्येषु- बलकृत्येषु । धूर्षु- निवहिषु मन्दसे ॥२॥

के ते नर॑ इन्द्र॒ ये ते॑ इ॒षे ये ते॑ सु॒म्नं स॑ध॒न्यश्मि॑य॒क्षान्।

के ते॒ वाजा॑यासु॒र्याय॑ हि॒न्विरे॑ के॒ अप्सु॑ स्वा॒सूर्वा॑सु पौ॒ंस्ये ॥ १०.०५०.०३

इन्द्र- परमेश्वर । ये । ते- तव । इषे- सदिच्छायै सन्ति । ते । नरः- नराः । के । ये । ते- तव । सधन्यम्- सौभाग्ययुक्तम् । सुम्नम्- आनन्दम् । इयक्षन्- उपासते । के । ते- तव । असुर्याय- प्राणदाय । वाजाय- बलाय । हिन्विरे- प्रेरयन्ति । के । स्वासु- स्वकीयासु । उर्वरासु- भूमिकासु । अप्सु- जीवोदकेषु । पौंस्ये- पौरुषे च सन्ति ॥३॥

भुवस्त्वमिन्द्र ब्रह्मणा महान्भुवो विश्वेषु सवनेषु यज्ञियः ।

भुवो नृश्च्यौत्नो विश्वस्मिन्भरे ज्येष्ठश्च मन्त्रो विश्वचर्षणे ॥ १०.०५०.०४

ब्रह्मणा- ऋषिमेधया । इन्द्र- परमेश्वर । त्वम् । महान्- महात्मा । भुवः- अभवः । विश्वेषु- सर्वेषु । सवनेषु- सम्भजनेषु । यज्ञियः- पूज्यः । भुवः- अभवः । विश्वस्मिन्- सर्वस्मिन् । भरे- निवाहि च । नृन्- शत्रूणाम् । च्यौत्नः- च्यावयिता । भुवः । विश्वचर्षणे- सर्वद्रष्टः । ज्येष्ठः- मुख्यः । मन्त्रः- मननत्राता अभवः ॥४॥

अवा नु कं ज्यायान्यज्ञवनसो महीं त ओमात्रां कृष्टयो विदुः ।

असो नु कमजरो वर्धाश्च विश्वेदेता सवना तूतुमा कृषे ॥ १०.०५०.०५

ज्यायान्- श्रेष्ठः सन् । यज्ञवनसः- यज्ञसम्भक्तृन् । नुकम्- क्षिप्रम् । अव- रक्ष । कृष्टयः- जनाः । ते- तव । महीम्- महतीम् । ओमात्राम्- रक्षाम् । विदुः- जानन्ति । अजरः- अजीर्णः । असः- भवसि । वर्धाश्च- वर्धस्व च । विश्वा- सर्वाणि । एता- इमानि । सवना- सम्भजनानि । तूतुमा- तूर्णानि । कृषे- करोषि ॥५॥

एता विश्वा सवना तूतुमा कृषे स्वयं सूनो सहसो यानि दधिषे ।

वराय ते पात्रं धर्मणे तना यज्ञो मन्त्रो ब्रह्मोद्यतं वचः ॥ १०.०५०.०६

सहसः सूनो- शक्तिपुत्र अग्निभूत । यानि । स्वयम् । दधिषे- धारयसि । एता- तानि । विश्वा- सर्वाणि । सवना- सम्भजनानि । तूतुमा- तूर्णानि । कृषे- करोषि । ते- तव । पात्रम्- रक्षणम् । वराय- वरणीयाय । धर्मणे- धर्माय । तना- विस्तारय । यज्ञः- उपासनम् । मन्त्रः । ब्रह्म- वृद्धिं गता मेधा । वचः । उद्यतं भवतु ॥६॥

ये ते विप्र ब्रह्मकृतः सुते सचा वसूनां च वसुनश्च दावने ।

प्र ते सुम्यस्य मनसा पथा भुवन्मदे सुतस्य सोम्यस्यान्धसः ॥ १०.०५०.०७

वसूनां च- सम्पदश्च । वसुनश्च- शरणस्य च । वस निवासे । दावने- दाने । विप्र- मेधाविन् । ते- त्वदर्थम् । सुते- रसनिष्पत्तौ । ब्रह्मकृतः- उपासकाः । सचा- सङ्गताः । सुतस्य सोम्यस्य अन्धसः

मदे- रसेन त्वयि तृप्ते सति । मनसा पथा- मानसमार्गेण । ते- तव । सुम्नस्य- सुखे । प्र- त्वदीयाः
प्रकर्षेण भवन्तु ॥७॥

Dr. Rangraji